

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ КЛАСИФІКАЦІЙНИХ СИСТЕМ У ПАРАЛІМПІЙСЬКОМУ СПОРТІ

Марина РОЗТОРГУЙ

Львівський державний університет фізичної культури

Анотація. Стрімкий розвиток паралімпійського спорту призводить до постійного розширення програми Паралімпійських ігор та уведення видів спорту з не завжди відпрацьованими (необ'єктивними) класифікаційними системами. В результаті дослідження виявлені основні організаційно-методичні підходи до вдосконалення класифікаційних систем у паралімпійському спорті, які можуть бути використані як керівні положення для модернізації класифікаційних систем у різних видах спорту.

Ключові слова: класифікаційна система, паралімпійський спорт, збережені рухові можливості, гандикап, мінімальна неповносправність.

Постановка проблеми. Спортивний результат як системоутворюючий чинник спорту є продуктом змагальної діяльності і точкою відліку системи підготовки спортсменів. При досягненні високого спортивного результату в Паралімпійському спорті можливе лише в умовах забезпечення спортсменам із різними вадами рівних можливостей для змагань [1]. Тому для спорту інвалідів характерною є наявність специфічної процедури – класифікації, метою якої є надання рівних шансів для досягнення спортивного результату всім учасникам змагань, незалежно від виду та тяжкості патології. Класифікація спортсменів є лімітуючим чинником досягнення спортивного результату та невід'ємною частиною змагальної діяльності паралімпійців, що забезпечує сувору регламентацію розподілу на стартові групи. У нормативних документах Міжнародного паралімпійського комітету зазначені принципи функціональної класифікації. Відповідно процедура розподілу на функціональні класи та, власне, класифікаційні норми є спортивними правилами, що вказує на обов'язковість їх дотримання [1, 10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В історичному аспекті паралімпійська класифікація зазнала низки змін: від виключно загальної (медичної) класифікації (1960-1968) до трьохетапної, що містить медичну, функціональну та коефіцієнтно-гандикапну класифікації [1, 2, 3]. Медична класифікація передбачає розподіл на стартові групи виключно за нозологічною приналежністю. Незважаючи на те, що розподіл за нозологічною приналежністю привів до збільшення комплектів нагород у декілька разів, медична класифікація є невід'ємною частиною для проведення класифікаційних випробувань в усіх паралімпійських видах спорту. Основою функціональної класифікації є можливості інваліда, що дозволяють йому змагатися в певній спортивній дисципліні. Функціональна класифікація є основою більшості класифікаційних систем у паралімпійських видах спорту (легка атлетика, плавання тощо). В окремих видах спорту за наявності певної диспропорції в кількості учасників змагань у різних класах наступним етапом класифікації може бути визначення коефіцієнта (гандикапу) [3]. Коефіцієнтно-гандикапна класифікація характерна, зокрема, для біатлону та лижних гонок.

Стрімкий розвиток паралімпійського спорту призводить до постійного збільшення кількості учасників змагань, розширення програми Паралімпійських ігор та уведення видів спорту з не завжди відпрацьованими (необ'єктивними) класифікаційними системами. Наприклад, класифікаційна система у керлінгу, що уведений у програму Зимових Паралімпійських ігор від 2006 р., базується на визначенні відповідності збережених рухових можливостей спортсменів до мінімальних критеріїв допуску до змагань, тобто наявності таких уражень, що дозволяють спортсменам вільно пересуватися без візка [15]. Крім того, аналіз класифікаційних систем у керлінгу показує, що наявність певних уражень дозволяє спортсменам вільно пересуватися без візка [15]. Крім того, аналіз класифікаційних систем у керлінгу показує, що наявність певних уражень дозволяє спортсменам вільно пересуватися без візка [15].

систем у деяких видах спорту, свідчить про порушення основного принципу паролімпійської класифікації – забезпечення спортсменам рівних можливостей у досягненні спортивного результату (пауерліфтинг тощо). Наприклад, у паролімпійському пауерліфтингу стартові групи формуються тільки на основі приналежності до вагової категорії без урахування збережених рухових можливостей спортсменів.

Тому, метою нашого дослідження є виявлення основних організаційно-методичних підходів до вдосконалення класифікаційних систем у Паролімпійському спорті.

Методи та організація дослідження. У праці використовувалися: теоретичний аналіз змагальних відомостей науково-методичної літератури, документальних матеріалів та спеціальної інформаційної мережі Інтернет.

Результати дослідження. Класифікація у паролімпійському спорті виконує два основні завдання: визначення відповідності збережених можливостей спортсмена до мінімальних вимог допуску та розподіл спортсменів на стартові групи для участі в змаганнях. Але різні види спорту висувають свої вимоги до збережених рухових можливостей спортсменів, які й і формують специфічну структуру класифікаційної системи у кожному виді спорту.

Незалежно від виду спорту, класифікаційна система повинна містити процес класифікації та результат класифікації [9]. Процес класифікації є процедурою оцінювання збережених рухових можливостей спортсмена-інваліда та передбачає оцінювання фізичної підготовленості та оцінювання техніки виконання елементів змагальних вправ, спостереження за збереженими руховими можливостями спортсмена під час змагальної діяльності. Оцінювання збережених рухових можливостей відбувається згідно з Міжнародними стандартами оцінювання спортсменів, що розроблені Міжнародним паролімпійським комітетом [14]. Воно передбачає проходження певних тестів (оцінювання сили м'язів, координації, амплітуди рухів, гнучкості, чутливості тощо), перелік проходження яких залежить від нозологічної приналежності спортсмена. Наприклад, спортсмени з церебральним паралічем характеризуються порушеною координацією, тому в перелік класифікаційних випробувань для них обов'язково буде включено координацію [14].

Крім оцінювання фізичних параметрів у структурі більшості сучасних класифікаційних систем є оцінювання техніки виконання елементів змагальної діяльності, яке передбачає виконання результативно значущих для цього виду спорту функцій та навичок. Наприклад, класифікація в баскетболі на візках містить специфічні тести: дриблінг, передача пасів, вміння рухатися тілом тощо [5]. У структурі класифікації у велоспорті є проходження специфічного тесту „педалювання” [1].

Аналіз змагальної діяльності є надзвичайно важливим елементом процесу класифікації. За допомогою спостереження класифікатор має можливість опініти реальний фізичний стан спортсмена та встановити достовірність проходження класифікаційних випробувань. При наявності значної різниці між оцінювання збережених можливостей спортсмена, результатом оцінювання фізичної підготовленості та оцінювання техніки змагальних вправ, і аналізом змагальної діяльності спортсмен може бути дискваліфікований [9].

Результат класифікації розуміють як суму оцінювань фізичної підготовленості та техніки виконання елементів змагальної діяльності з якою відбувається формування стартових груп або визначається переможець змагання. Слід зазначити, що в різних видах спорту результат класифікації має різне значення. Наприклад, у баскетболі на візках класифікаційний результат є сумою балів всіх оцінювань. У велоспорті, класифікаційний результат впливає тільки на формування команди, безпосередньо впливаючи на результат змагальної діяльності він не має. В біатлоні результатом класифікації є коефіцієнт (гандикап), який спортсмену присвоюють залежно від його ураження. Спортивний результат визначається шляхом помноження чистого часу спортсмена на відсоток [9].

Аналіз науково-методичної літератури свідчить про наявність різних організаційно-методичних підходів до вдосконалення класифікації у паролімпійському спорті.

1. Максимальне залучення спортсменів з важкими ураженнями. Однією з основних проблем класифікації є визначення критеріїв мінімальної неповносправності (критеріїв допуску до змагань) для різних видів спорту та можливості участі у змаганнях певних груп

інвалідів, збережені можливості яких недостатні для виконання змагальних дій [1, 2]. Згідно з Кодексом класифікації, критерії мінімальної неповносправності повинні бути чіткими, однозначними та охоплювати максимальну кількість інвалідів. При цьому спортсмен може відповідати критеріям допуску в одному виді спорту, але в іншому він не може змагатися. Наприклад, для допуску до змагань з плавання спортсмен повинен набрати не більше 85 балів за результатом мануально-м'язового тестування, а для допуску до змагань з пауерліфтингу 80 балів. Мінімальним критерієм допуску до змагань має бути таке погіршення, як чи патологія, яке не дозволяє спортсмену-інвалідові змагатися серед здорових спортсменів. Проте класифікаційна система повинна забезпечити можливість брати участь у змагальних процесі спортсменам із важкими ураженнями.

Виходячи з цього, Міжнародні федерації з видів спорту вдосконалюють системи класифікації. Наприклад, 2009 року була введена нова класифікаційна система у велоспорт, яка містить розподіл на 4 класи та 12 стартових груп як для чоловіків, так і для жінок. Спортсмени залежно від тяжкості пошкодження змагаються на двоколісному або триколісному велосипеді у сидячому або лежачому положенні (ручний велосипед). Ця класифікація значно розширила межу максимально можливого рівня неповносправності для допуску до змагань. На сьогодні у змаганнях із велоспорту можуть брати участь спортсмени з такими важкими ураженнями, як церебральний параліч (клас CP 1-2), спортсмени з наслідками травм та захворювань спинного мозку у шийному та грудному відділах хребта (клас 1 A, 1 B та 1 C; клас 2 та 4), що було неможливим за попередньої класифікації [13].

2007 р. у фехтуванні на візках запроваджена нова класифікаційна система, згідно якою спортсмени змагаються у 5 класах (1A, 1B, 2, 3, 4) порівняно зі старою де було 3 класи. Оцінювання збережених рухових можливостей спортсменів спрямована на визначення неповносправності спортсмена переміщувати тулуб вперед із різних позицій та зі зброєю. Оцінювання техніки виконання змагальних елементів включає демонстрацію: випадів, швидких рухів тулубом із поверненням у вихідне положення при відхиленні від уколу суперника (0 балів – невиконання; 1 бал – дуже слабе виконання, мінімальний рух; 2 бали – слабе виконання; 3 бали – нормальне виконання) тощо. При цьому у фехтуванні на візках розроблена нова система присвоєння балів для спортсменів з церебральним паралічем та спортсменів із контрактурами, що дозволило спортсменам із важкими ураженнями брати участь у змаганнях та демонструвати високі спортивні результати [4].

2. Впровадження коефіцієнтно-гандикапної системи класифікації. Гандикап передбачає зрівняння можливостей у досягненні спортивного результату шляхом надання сильнішим певної переваги (фори) у часі, відстані, коефіцієнті. Це дозволяє об'єктивізувати визначення переможця та зменшити кількість стартових груп. Але проблема визначення кількості критеріїв (коефіцієнтів) гандикапу залишається актуальною у різних видах спорту.

Ефективність використання коефіцієнтно-гандикапної класифікації підтверджено впровадженням від 2006 р. у легкій атлетиці системи гандикапів для різних дисциплін. Згідно з новою системою класифікації, коефіцієнт гандикапу розраховується на основі прохідних тестів, вибір яких залежить від нозологічної приналежності спортсменів [12]. Наприклад, у стрибках результат спортсмена визначається відношенням результату (м) до коефіцієнта гандикапу). Якщо спортсменка класу 42 показала результат 5.65 м у стрибку в довжину, то результат буде визначений як відношення 5.65 до 0.005843 і дорівнюватиме 966 балів. Оскільки легка атлетика охоплює велику кількість дисциплін, класи та стартові групи формуються залежно від специфіки дисципліни. Згідно з попередньою класифікацією спортсменів з пошкодженнями опорно-рухового апарату охоплювали від 32 до 58 класи. Упровадження нової класифікації забезпечило зменшення кількості стартових груп і відповідно кількість нагород та значно спростило процедуру розподілу на стартові групи і проведення змагань.

3. Впровадження спортивно-технічної класифікації. Спортивно-технічна класифікація передбачає оцінювання збережених рухових можливостей спортсменів на основі проходження спеціальних тестів, що складаються з елементів змагальної діяльності. Наприклад, класифікаційна система у регбі на візках ґрунтується на присвоєнні балів кожному гравцю

до 3.5 залежно від кількості набраних балів під час виконання елементів змагальної діяльності (кидки, штовхання, зупинки, дриблінг, різноманітні комбінації з м'ячем). Загальна сума балів команди не повинна перевищувати 8. Кожна команда складається з 4 гравців [7, 8]. У тенісах на візках спортсменів класифікують відповідно до рухових можливостей, які визначають на основі тестів: рівень володіння візком (можливість прискорення та гальмування, збереження балансу), можливість контролювати пересування візка під час контакту з партнером, тести на координацію та можливість виконання повного обертового руху без втрати рівноваги. Загальна сума балів, яку може набрати спортсмен, становить 20. Відповідно до набраної суми спортсменів класифікують у два класи: LWD1 (менше 14 балів) та LWD 2 (14 балів та більше) [7].

Таким чином, основними організаційно-методичними підходами до вдосконалення класифікації у паралімпійському спорті є максимальне залучення спортсменів із важкими ураженнями, впровадження коефіцієнтно-гандикапної класифікації, впровадження спортивно-технічної класифікації.

Висновки

1. Класифікаційна система в усіх видах спорту містить процес класифікації та результати класифікації. Процес класифікації є процедурою оцінювання збережених рухових можливостей спортсмена-інваліда та передбачає оцінювання фізичної підготовленості та оцінювання техніки виконання елементів змагальних вправ, спостереження за збереженими руховими можливостями спортсмена під час змагальної діяльності. Результат класифікації визначають як суму оцінювань фізичної підготовленості та техніки виконання елементів, згідно якої відбувається формування стартових груп або визначається переможець змагань.

2. У результаті дослідження були визначені основні організаційно-методичні підходи до вдосконалення класифікації у паралімпійському спорті: максимальне залучення спортсменів із важкими ураженнями, впровадження коефіцієнтно-гандикапної класифікації, впровадження спортивно-технічної класифікації.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою класифікаційної системи паралімпійського пауерліфтингу на основі врахування збережених рухових можливостей.

Список література

1. Бріскін Ю. А. Теоретико-методичні основи інваспорту : [монографія] / Юрій Бріскін. – Кварт, 2005. – 355 с. – ISBN 066-8792-00-9
2. Евсеев С. П. Подходы к определению процентов гандикапа в адаптивном спорте / С. П. Евсеев // Адаптивная физическая культура. – 2008. – № 2. – С. 31-34.
3. Евсеев С. П. Проблемы классификации в адаптивном спорте [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.spbniiifk.ru/>
4. Официальные правила соревнований по фехтованию [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.paralymp.ru/fencing/>
5. BasketballRules [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.paralympic.org/>
6. Classification rugby [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.cwsa.ca/>
7. Classification wheelchair dance sport [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.paralympic.org/release/Summer_Sports/
8. Classification wheelchair rugby [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.paralympic.org/release/Summer_Sports/
9. Dave K. Is the classification of disabled athletes valid and reliable? [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.daisyuk.com/>
10. DePauw K. P. Disability and sport / Karen P. Depauw, Susan J. Gavron. – Champaign, Kinetics, 1995. – 408 p. – ISBN 0-87322-848-0
11. Field Event Points Tables for Men and Women [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.paralymp.ru/>
12. IPC athletics classification handbook [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.paralympic.org/release/Summer_Sports/

13. New para-cycling classification [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.uci.ch/Modules/

14. Understanding Classification [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.paralympic.org.au/Sport/Classification/UnderstandingClassification.aspx>

15. Wheelchair curling [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.paralympic.ca/>

ОРГАНИЗАЦИОННО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ КЛАССИФИКАЦИОННЫХ СИСТЕМ В ПАРАЛИМПИЙСКОМ СПОРТЕ

Марина РОЗТОРГУЙ

Львовский государственный университет физической культуры

Аннотация. Стремительное развитие паралимпийского спорта приводит к постоянному расширению программы Паралимпийских игр и включения видов спорта с не всегда сбалансированными (необъективными) классификационными системами. В результате исследования выявлены основные организационно-методические подходы к совершенствованию классификационных систем в паралимпийском спорте, которые могут быть использованы как руководство для модернизации классификационных систем в разных видах спорта.

Ключевые слова: классификационная система, паралимпийский спорт, сохранение двигательных возможностей, гандикап, минимальное ограничение возможностей.

ORGANIZATIONALLY-METHODICAL APPROACHES TO IMPROVEMENT OF CLASSIFICATION SYSTEM IN THE PARALYMPIC SPORT

Mariya ROZTORGUI

Lviv State University of Physical Culture

Annotation. The development of the Paralympic sport leads to a permanent expansion of the Paralympic Games and inclusion of kind of sports that are not always biased on a classification system. As a result of researching we find basical organizationally – methodical approaches to improvement of classification systems in Paralympic sport, that could be used as guidelines for the modernization of the classificational systems in different kind of sports.

Key words: classification system, the Paralympic sports, saved motor possibility, handicapped, minimal disabilities.